

SUMMARY**Ivan Palamar****THE NATIONAL CHRISTIAN CREATION OF VOLODYMYR SHAHALA**

V.I. Shahala (1919–2001) – original artist, ethnography and folklorist (in youth was caricaturist in journal UPA “Lisovyk”) in vilage Nyshnkovychi in Starosambirshchyna region discribed masterly ancient memorials of region – church, housting, household and community buildings recreated in pictures, discriptions and models objects of holidays and popular activity gathered many folklore memorials with national christian features and valuebles.

Key words: memorials, pictures national christian valuebles.

Алла Перепелиця,

*молодший науковий співробітник
Національного історико-культурного заповідника “Чигирин”*

**ОЛЕКСІЙ ЄРИМОВИЧ –
ІЄРЕЙ ХРЕСТОВОЗДВИЖЕНСЬКОГО СОБОРУ
МІСТА ЧИГИРИНА**

Ієрей Хрестовоздвиженського храму міста Чигирин Олексій Єримович – представник 85-тисячного духовенства, репресованого більшовиками в 1937 році. 18 жовтня 2008 року УПЦ канонізувала 144 священнослужителів Черкащини, розстріляних за рішенням «трійки» НКВС у 1937 та 1939 роках. Отець Олексій став окрасою небесного сонму мучеників і сповідників ХХ століття.

Ключові слова: Чигирин, Олексій Єримович, ієрей, Хрестовоздвиженський собор, духовенство.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України в духовному житті нашого народу відбуваються кардинальні, часом суперечливі зміни, які певним чином пов'язані також і з розвитком релігійної ситуації в нашій державі, тому тематика пропонованого дослідження є актуальною та відповідає вимогам сьогодення.

Нова більшовицька держава від самого початку вважала церкву своїм конкурентом. Церковні структури витіснялися з усіх сторін народного життя. Реєстрацію будь-яких документів громадського стану почали здійснювати в ЗАГСах. Органами влади було закрито всі церкви і каплиці в державних установах. І навіть трагедія голодомору 1921–1922 та 1932–1933 рр. сприймалася вождями жовтневого перевороту як нагода обмежити вплив церкви на народні маси. Гучна кампанія 1922 року “вилучення коштовностей” [6, с.128] позбавила церкву матеріальної бази та багатств, нажитих протягом багатьох століть свого розвитку. Репресивні органи більшовиків застосовували методи репресій та переслідувань майже до всіх релігійних течій.

У 1925 році в Україні було створено Спілку войовничих безбожників, у функції якої входили: руйнування церков, нищення релігійних книг та ікон, провокування

судових процесів над священиками. У вересні 1937 року ЦК ВКП (б) спеціальним рішенням проголосив “безбожну п’ятирічку”. Згідно з цим документом до квітня 1937-го в СРСР мали бути ліквідовані всі релігійні конфесії і навіть зовнішні прояви релігійності.

У середині 30-х років ХХ століття політичний і моральний тиск на православне духовенство переріс у фізичні репресії проти нього. Священнослужителів позбавляли виборчих прав, обкладали всіма можливими податками і в таких розмірах, щоб не можна було їх виконати. У зв’язку з цим у них конфіскували майно, а сім’ї виселяли чи навіть “розкуркулювали”. Тому не дивно, що священики масово зрікалися сану. За статистичними даними, протягом восьми місяців 1925 року у 29 округах України таких було 315 осіб, а вже в 1929–1930 рр. їх налічувалося майже 2 тисячі. Але зречення сану не рятувало людей від пильного ока НКВС. Тисячі священнослужителів у ці страшні роки були репресовані тільки за те, що виконували душпастирську роботу.

Події, які відбувалися в той час на Україні, залишали свій слід у житті міст і сіл Київщини, до якої в 30-ті роки ХХ століття входили Чигиринські землі. Свідки тих жорстоких часів інформують, що всі священнослужителі чигиринських храмів були репресовані в 30-х роках минулого століття і в Чигирин більше не повернулися.

Справу священика Хрестовоздвиженського собору в Чигирині Єримовича Олексія Автономовича було знайдено в державному архіві Черкаської області серед справ репресованих у 1937-му священнослужителів Черкащини.

Виховувався отець Олексій в сім’ї пастиря церкви. Батько – Автоном Тимофійович Єримович – по закінченні духовної семінарії в 1867 році був висвячений у сан священика в село Леськи Черкаського повіту Київської губернії. Там у 1873 році в нього народилися два сини – Олекса та Петро. Долі ще двох дітей отця Автонома лишаються невідомі. Брати з перших днів свого життя виховувалися в умовах любові та взаємоповаги. Молитовна атмосфера в домі, природна інтелігентність батьків наклали свій відбиток на все подальше життя юнаків, які з дитинства дотримувалися суворого церковного уставу та устрою Православ’я. Згідно з царськими указами 1808 і 1814 рр. діти священнослужителів в обов’язковому порядку повинні були навчатись у духовному училищі [11, с.86]. Тому Олекса і Петро з малих літ готувалися до священничої служби.

Єримович Олексій Автономович

Зростали брати при церкві. Прислужуючи батькові у храмі, навчаючись у церковнопарафіяльній школі, вони набували навичок і знань, корисних для майбутньої професії. Наприкінці XIX століття початкові народні училища акцентували увагу на вивченні учнями теорії церковної музики. Обов'язковою була участь учнів у церковній службі. Церковнопарафіяльні школи забезпечувалися музичними інструментами, зокрема роялями, фісгармоніями, бандурами та скрипками [4, с.68]. За згадками сучасників, отець Олексій мав поставлений голос і дуже гарно грав на бандурі [9].

“Пам'ятна книжка Київської єпархії на 1910 рік” дає відомості про те, що брати Єримовичі закінчили духовну семінарію і були рукопокладені в священники 1900 року. Їхній батько – Автоном Єримович – на той час парафіяльний священник Покровського храму села Топилівки та член благочинної ради другого Чигиринського округу. У 1908 році він був нагороджений орденом св. Анни III ступеня. Його син Петро з 1900 року мав парафію в с. Яничі, служив у церкві Покрови Пресвятої Богородиці, а Олексій Єримович у перші роки XX століття ніс службу в Хрестооздвиженському соборі міста Чигирини.

У 1905 році церковне керівництво нагородило священника Олексія Єримовича набадреником. На 1910 рік – ієрей, член благочинної ради Чигиринського округу. Отець Олексій мав чотирьох малолітніх дітей. Тетяна та Галина старші дочки священника. Імена інших дітей невідомі. У його власності було два цегляні будинки. Батюшка із сім'єю проживав на вулиці Дворянській. Нині цей будинок має адресу П. Дорошенка, 43. Матушці Олені допомагала доглядати за дітьми далека родичка о. Олексія. За службу в соборному храмі священник отримував 400 крб., йому виділялось двадцять гектарів землі із сінокосом [8, с.492]. На луках Тясмина сім'я Єримовичів випасала численну кількість кіз. Отець Олексій володів багатьма ремеслами. В нього була власна майстерня. Слюсарні та сніцарські роботи О. Єримович виконував для всієї старособорської парафії. Отець Олексій любив рибалити. Парафіяни часто бачили батюшку на човні серед Тясмину [10].

У Чигирині у 1914 році був осередок єпархіального Свято-Володимирського братства, очолював його протоієрей настоятель Соборно-Казанської церкви Дмитро Якович Топачевський (троюрідний брат Михайла Грушевського). Імовірно, о. Олексій належав до його членів. У середині першого десятиліття XX сторіччя Олексія Єримовича обирали депутатом міської думи [5, с.61].

Жовтневі події 1917 року священник Олексій Єримович зустрів у зрілому віці. На той час йому виповнилось 44 роки. Архівні документи свідчать, що Єримович Олексій Автономович “по соціальному стану до революції і після неї служитель релігійного культу”.

За згадками Запорожченко Параски Іванівни, 1915 року народження, отець Олексій разом із псаломником Бинивецьким в 20-х роках. XX століття ходили перед Різдом та Паскою по території своєї парафії, освячували будинки та причащали німечних, старих, грудних дітей.

У 1922 році священнослужитель Єримович Олексій Автономович був членом Чигиринського товариства охорони пам'яток старовини і природи. Колекцію палеонтологічних предметів священник передав Чигиринському осередку “Просвіта” [11, с.3].

Знайдена у фондах Черкаського краєзнавчого музею лекція під загальною назвою “Тайна погребенія Богдана Хмельницького, какъ фактъ спекуляцій историческимъ событиемъ”, з якою О. Єримович виступав на засіданнях цієї організації в місті Черкасах, дає інформацію про інтелект о. Олексія. Ознайомившись із ними стає зрозуміло, що священник Єримович мав досить ґрунтовні знання з архітектури, військової справи, володів кількома мовами, вивчав наукові праці відомих на той час учених-істориків: М. Грушевського, М. Аркаса, П. Куліша та ін.

Чигиринська земля прищепила отцю Олексію любов до своєї славетної історії. На цій землі йому судилося багато років зцілювати людські душі. Протягом двох десятиліть займався Олексій Автономович археологією та палеонтологією. По кілька тижнів проживав у сім'ї свого родича протоієрея Міларіона Кудрицького в Новоселиці, де проводив археологічні пошуки та збирав старожитності. Зустрічався та вів розмови з літніми людьми в Суботіві, Новоселиці та жителями прилеглих хуторів [3, с.65].

Велике значення у своїх дослідженнях о. Олексій приділяв історії, архітектурі та топографії сакральних споруд Чигиринщини, зокрема Чигирини. В урочищі Бабича серед русла Тясмину ним була виявлена велика кам'яна плита із якимись літерами та написом. Аналізуючи план Чигиринської фортеці Патрика Гордона 1678 року, малюнок Чигирини з Літопису Самійла Величка та знайдений у Дипломатичному архіві Міністерства закордонних справ Франції справжній і точний іконографічний план міста і замку Чигирин (1677 р.), можна припустити, що це був наріжний камінь Воскресінської церкви. Цю сакральну споруду зруйнували турки і татари під час другого походу в липні 1678 року. Фундаторський камінь, що належав церкві Введення Богородиці, яка була розташована в районі сучасного селища на садибі городян Івонів, о. Олексій здав у місцевий музей. У грудні 1924 р. на пропозицію вчителя С. І. Яременка найбільш цінні експонати були передані в Черкаський окружний музей. Імовірно, що кам'яна плита також стала експонатом музею в Черкасах.

Ще на початку ХХ століття о. Олексій провів дослідження і зробив висновок, що маленький храм, зображений на малюнку з Літопису С. Величка, на Затясминській стороні був освячений в ім'я Воздвиження Чесного і Животворящего Хреста Господнього. Про це свідчать перевезені ним з лівого берега Тясмину до старособорської церкви дві кам'яні плити з датою і написом.

Науково-пошукова діяльність священника Олексія Єримовича дала йому змогу в циклі відомих нам робіт глибоко проаналізувати історичні події, які відбувалися на території нашого краю. Отець Олексій належав до класу духовенства, представники якого в усі часи вирізнялися серед місцевого населення високим рівнем освіченості.

На початку 30-х років ХХ століття отця Олексія “розкуркулили”. Вигнали з матушкою Оленою Євменівною з власної оселі, де міська влада оселила своїх керівників. Нині там проживають їхні нащадки.

Згідно з архівними джерелами в 1935 року в Хрестовоздвиженській соборній церкві було обладнано зерносховище. Священик собору Олексій Єримович на той час був “без определенных занятий”. Але насправді отець Олексій жодного дня не

залишався без діла. Доводилося священикові нелегально виконувати свої духовні і пастирські обов'язки.

Відбувалися божественні літургії в будинку Рясика Дмитра Сергійовича, що розташовувався на вул. Дворянській, де в той час знайшли собі притулок колишні мешканці Чигиринського Свято-Троїцького монастиря: послушниця Тетяна, регент Єпистинія та настоятельниця обителі Рафаїла.

Віруючі та служителі релігійного культу України в 30-ті роки ХХ століття перестали бути рівноправними громадянами своєї країни. Вони стали людьми "другого сорту", яких постійно піддавали агресії та сваволі місцеві органи влади. За ними постійно стежили таємні співробітники НКВС та місцеві "допитливі жителі". Завдяки їхнім свідченням у помешканні Олексія Автономовича Єримовича 27 жовтня 1937 року співробітниками Чигиринського РВ НКВС був проведений обшук. У ніч на 28 жовтня священика Єримовича було заарештовано і під конвоем відправлено в Чигиринський РВ НКВС. Тільки після шести днів арешту, 3 листопада 1937 року, слідчим було проведено допит [2, арк. 11]. Отця Олексія звинувачували в тому, що він був: "членом черносотенної організації свято-владимирського братства, имел связь с деникинскою контрразведкой, которой выдавал коммунистов. На квартире у себя та какой-то бывшей монашки собирал чуждый элемент кулачества, с которым под видом богослужения проводил к. работу" [2, арк. 11].

Начальник РВ НКВС Чигиринського району стверджує, що священик Єримо-вич О. А., який проходив за статтею 54-10 ЧК УРСР, винним себе не визнав. Слідчу справу у звинуваченні Єримовича Олексія Автономовича було відправлено на розгляд «Окремої трійки» при КОУ НКВС. Уночі 4 листопада отця Олексія було відправлено до Черкаської в'язниці.

Рішенням Трійки УНКВС у Київській області Єримовича Олексія Автономовича було засуджено за першою категорією до вищої міри покарання. 27 листопада 1937 року о 13 годині вирок було виконано [2, арк. 11].

Троє дочок та син сім'ї Єримовичів у Чигирині в ті роки не проживали. Матушка Олена знайшла собі притулок у будинку на вул. Дворянській, де мешкала до кінця 30-х років ХХ століття. За свідченнями Кривошії Галини Михайлівни, 1915 року народження, Олену Євменівну забрала одна з її дочок [9].

Тільки через п'ятдесят два роки звинувачення, висунуті О. А. Єримовичу, були визнані безпідставними. Згідно з Указом Президії Верховної Ради СРСР від 16 грудня 1989 року "Про додаткові заходи по відновленню справедливості по відношенню до жертв, що мали місце в період 1930–1940 рр. і на початку 1950-х" 20 червня 1989 року Єримовича О. А. повністю реабілітовано Прокуратурою УРСР [2, арк. 11]. Робота над архівними та польовими матеріалами дала змогу в кінці 90-х років ХХ століття знайти світлину отця Олексія.

Отець Олексій – яскравий представник 85-тисячного духовенства, репресованого більшовиками 1937 року.

Віруючі, які постраждали за віру Христову і віддали за неї своє життя, в останній період історії християнства вважаються новомучениками. 18 жовтня 2008 року Священний Синод УПЦ канонізував 144 репресованих в 20–30-х роках ХХ століття священнослужителів, які несли службу на теренах Черкащини. Вони стали охра-

сою небесного сонму мучеників і сповідників Православ'я кінця другого тисячоріччя [1, с. 199].

Почесне місце в сонмі новомучеників і сповідників ХХ століття зайняв ієрей Хрестовоздвиженського собору міста Чигирин Олексій Єримович.

Слід зазначити, що ієрей Олексій Єримович був не тільки служителем Церкви, а й дослідником старожитностей, просвітним та громадським діячем.

1. Архієпископ Черкаський і Канівський Софроній. Новомученики Черкаські: життя, подвиг, страждання / Архієпископ Софроній. – Книга 2. – Черкаси, 2008. – 199 с.
2. ДАЧО. – Ф.Р-5625. – Оп. 1. – Спр. 13. – Арк. 11.
3. Єримович О. Тайна погребения Богдана Хмельницького, какъ фактъ спекуляцій историческимъ событиемъ / О. Єримович. – ЧКМ ПП-11. – Арк. 65.
4. Козій Г. Уроки церковного співу в церковно-парафіяльних школах Полтавської Губернії – PERYASLAVICA / Г. Козій // Наукові записки: Збірник наукових статей. Релігійне життя Переяславської землі (IX–XXI ст.). – Випуск 3. – Київ: МІЛЕНІУМ, 2007. – 68 с.
5. Кривенко С. Розрита могила / С. Кривенко // Пам'ятки історії та культури України. – 61 с.
6. Панченко П., Турчанко Ф., Левитас Ф. История Украины. XX столетие в вопросах и ответах / П. Панченко, Ф. Турчанко, Ф. Левитас. – Киев: Магістр – S, 1997. – 128 с.
7. Перерва В. Православне Надросся у XIX ст. / В. Перерва. – Біла Церква, 2004. – 86 с.
8. Протоієрей Трегубов С. Памятная книжка Киевской епархии на 1910 г. / С. Трегубов. – К., 1910 – 492 с.
9. МПД автора: Кривошея Галина Михайлівна, 1915 р. н., м. Чигирин.
10. МПД автора: Замша Клавдія Прохорівна, 1921 р. н., м. Чигирин.
11. Чепурний О. Діяльність пам'яткоохоронних організацій на Чигиринщині в 20-х роках ХХ століття / О. Чепурний // Наукова довідка. – Чигирин, 2000. – 3 с.

SUMMARY

Perepelytsia Alla

Oleksiy Yerymovych was the Priest of Chyhyryn Khrestovozdvzhens'kyi Temple

Oleksiy Yerymovych was the Priest of Chyhyryn Khrestovozdvzhens'kyi Temple. He was one of 85 thousand members of the Orthodox Church repressed by bilshovyks.

Ukrainian Orthodox Church canonized 144 priests of Cherkasy land on the 18th of October 2008. They were shot by the judgement of NKVS "troika" in 1937-1939.

Priest Oleksiy has become an adornment of the celestial multitude of martyrs and confessors of the XX-th century.